

Ο Francis Bacon και η Ηθική σχετικά με τις δυνατότητες της Επιστήμης

[Επιστήμες](#) / [Επιστήμη και Ηθική](#)

[Πέτρος Παναγιωτόπουλος, Αν. Καθηγητής Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ](#)

Ο ενθουσιασμός από τη δυναμική της επιστημονικής γνώσης δεν περίμενε την τεχνολογική εξέλιξη για να πιστέψει ότι μπορεί να απαντήσει σε οποιοδήποτε ερώτημα. Ήδη στις πρώτες στιγμές της νέας φάσης της είχαν εκδηλωθεί οι σχετικές προθέσεις: Το μέλος της Βασιλικής Εταιρείας της Αγγλίας H. Power, «μεθυσμένος» περίπου από τις προοπτικές που ανοίγονταν, αναρωτιόταν στο έργο του *Πειραματική Φιλοσοφία* (1644) ποιος θα μπορούσε άραγε να βάλει «Non Ultra» στην απεριόριστη πρόοδο. Λίγο πιο μπροστά, ο F. Bacon στη *Νέα Ατλαντίδα* του (1626) είχε προσδιορίσει το επιστημονικό πρόγραμμα ως την επίτευξη όλων των δυνατών στόχων [\[1\]](#).

Η περίπτωση του F. Bacon είναι εξόχως αντιπροσωπευτική για τη συνάφεια στην οποία αναφερόμαστε: η συγκεκριμένη δήλωση είναι αρκετά διφορούμενη για να εκληφθεί αποκλειστικά ως αλαζονική. Θα μπορούσε να υποθέσει κάποιος, λ.χ., ότι αναφέροντας «δυνατούς στόχους» δεν υπονοεί μαξιμαλιστικές και υπερβολικές προθέσεις. Επομένως, αυτή η στοχοθέτηση

είναι απολύτως εύλογη.

Από την άλλη πλευρά πάλι, σε άλλα έργα του ο ίδιος συγγραφέας κινείται σε αναλόγως επηρμένο τόνο. Στο ημιτελές έργο του *Valerius Terminus* (1603) γράφει πως η χρήση μιας απλής και καθαρής γλώσσας ισοδυναμεί με αποκάλυψη κάθε λειτουργίας: από αυτή της αθανασίας έως εκείνη της πιο στοιχειώδους πρακτικής. Και βέβαια ο ίδιος είναι πιο γνωστός για την περίφημη άποψή του, ότι σκοπός της επιστήμης είναι η απόκτηση δύναμης έναντι της φύσης: αν και μια τέτοια πρόθεση είναι κατά βάση θεμιτή, σήμερα είμαστε σε θέση να δούμε τις (οικολογικά μοιραίες) συνέπειες όσων θέλησαν να εξαντλήσουν τα όριά της.

Οι ακροβασίες αυτές του F. Bacon δεν είναι οι μοναδικές από την πλευρά του. Σε άλλες περιπτώσεις, από τη μια υποστηρίζει ότι η πρόοδος είναι αναπόφευκτη για την ανθρώπινη φύση και μόνο η έλλειψη θάρρους και αυτοπεποίθησης μπορεί να την αναχαιτίσει[2] και από την άλλη αναγνωρίζει τρία είδη ορίων στην προσπάθεια αυτή: α) την ανθρώπινη θνητότητα, β) το σκοπό, που βρίσκεται στη γαλήνη και την ικανοποίηση, και γ) την αυταπάτη να πιστεύει ο άνθρωπος κάθε φορά που μαθαίνει κάτι, πως συλλαμβάνει τα θεία μυστικά[3]. Και στο *Valerius Terminus*, πάλι, υποστηρίζει ότι η γνώση των θείων μυστικών ανταμείβεται με αποξένωση από τη θεία παρουσία (προφανώς, λόγω της ανθρώπινης αυταρέσκειας)[4].

Ίσως η απάντηση στις ετερόκλητες αυτές γνώμες να βρίσκεται σε μια άλλη διάσταση των επιστημονικών προθέσεων, για την οποία η περίπτωση του Bacon να είναι επιπρόσθετα αντιπροσωπευτική. Αναφερόμαστε στο ενδεχόμενο της αφέλειας που αντιπροσωπεύει αυτή η στάση. Δεν αποκλείεται, δηλαδή, οι προθέσεις των ερευνητών να είναι οι αγαθότερες και να αφίστανται τελείως από τις χρήσεις όσων σπεύσουν να εφαρμόσουν τις ιδέες τους - χωρίς βέβαια αυτό να μειώνει τις ευθύνες όσων έχουν την πατρότητα μιας ιδέας από τις εφαρμογές της, καθώς συχνά ο δρόμος προς την καταστροφή είναι σπαρμένος με καλές προθέσεις.

Ο Bacon πράγματι έχει δώσει δείγματα συναίσθησης τόσο της ολέθριας χρήσης της εγωκεντρικής γνώσης όσο και της ανθρωποκεντρικής διάστασης που οφείλει να έχει το επιστημονικό έργο. Στο επίσης ημιτελές έργο του *Instauratio Magna* (1620-3) δηλώνει: «Η αναζήτηση σκοπό δεν έχει την ευχαρίστηση, την ικανοποίηση ή την περιφρόνηση των άλλων, το κέρδος, τη δόξα, τις τιμές ή τις διακρίσεις, ούτε τη νοθεία ή τις ευτελείς επιδιώξεις αλλά ... να βελτιώσουμε τη ζωή με αγαθοεργίες ... η επιθυμία για εξουσία οδήγησε τους αγγέλους στην έκπτωση· η επιθυμία των ανθρώπων μόνο για

γνώση θα τους οδηγήσει στην ίδια έκπτωση ... στις αγαθοεργίες δεν υπάρχει υπερβολή: από αυτές ποτέ δεν κινδύνευσαν ούτε οι άγγελοι ούτε οι άνθρωποι»[5].

[1] Από την «Ωδή στο Μικροσκόπιο», *Experimental Philosophy: With some Deductions, and Probable Hypotheses, Raised from them, in Avouchment and Illustration of the now Famous Atomical Hypothesis, Book I: Microscopical*, London, 1664, Cowles Thomas, «Dr. Henry Power, disciple of Sir Thomas Browne», *Isis* 20 (1933-4), σ. 353, του ίδιου, «Dr. Henry Power's Poem on the Microscope», *Isis* 21 (Apr. 1934), σ. 71-80, Medawar Peter, *Τα όρια της επιστήμης*, μτφ. Α. Τσουκαλαδάκη, Τροχαλία, Αθήνα 1992, σ. 85.

[2] Βλ. «Πρόλογος» στο *Instauratio Magna*, Spedding James - Leslie Ellis Robert - Denon Heath Douglas (eds.), *The Works of Francis Bacon*, vol. I, Hurd and Houghton, New York 1864, σ. 199.

[3] Βλ. Bacon Francis, «The Advancement of Learning», *The Works of Lord Bacon*, vol. I, William Ball, London 1838, σ. 3. Πρβλ. του ίδιου, «*Sylva Sylvarum, or a Natural History in Ten Centuries*», στο ίδιο, ό.π., σ. 233, Medawar Peter, *Τα όρια της επιστήμης*, ό.π., σ. 86.

[4] Βλ. *The Works of Lord Bacon*, vol. I, ό.π., σ. 218.

[5] Βλ. «Πρόλογος» στο *Instauratio Magna*, ό.π., σ. 209-10, Medawar Peter, *Τα όρια της επιστήμης*, ό.π., σ. 57-8. Για την αρετή ως ακρότητα, πρβλ. Μαντζαρίδη Γεωργίου, *Χριστιανική Ηθική*, τόμ. I, ό.π., σ. 39.

<https://bit.ly/3V05H0R>